

Nr 632

Av herr Ohlin m. fl., *angående företagens kapitalförsörjning.*

(Lika lydande med motion nr 520 i Första kammaren)

Levnadsstandardens stegring i vårt land är i hög grad beroende bl. a. av en gynnsam utveckling av industriproduktionen. Dennas huvudroll be-lyses av att fyra tiondelar av den samlade svenska nationalinkomsten är industriens, inklusive kraftverkens och hantverkets, direkta bidrag och att dessa näringsgrenar sysselsätter ca 1,2 milj. personer, vilket är en tredjedel av samtliga sysselsatta. Industrien svarar dessutom för våra möjlighe-ter att genom införsel från andra länder skaffa oss alla de förnödenheter som vi antingen saknar produktionsmässiga betingelser för eller endast till högre kostnad skulle kunna framställa själva.

Mot bakgrunden härav ger den avmattning, som sedan några år kunnat iakttagas för den svenska industriproduktionens utveckling, anledning till skärpt uppmärksamhet. Till en del synes avmattningen vara direkt sam-manhängande med en försämring av konjunkturen i Västeuropa. Även strukturella orsaker kan emellertid iakttas, vilket kan medföra kännbara anpassningsproblem. Men härutöver måste den industriella framryckningen uppmärksammas av andra orsaker. Tillkomsten av den europeiska gemen-samma marknaden har medfört en kraftig injektion av stimulans och ut-vecklingskraft för de engagerade länderna. Produktionsutvecklingen inom industrien har där varit vida snabbare än i Sverige. Det vore allvarligt om den svenska industriproduktionens ökning någon längre tid skulle fortsätta att släpa efter.

Inom viktiga offentliga sektorer av samhällsekonomin råder en allt-mer accentuerad underförsörjning. Vi syftar på sjukvården, inklusive åld-ringsvården, vissa andra vårdområden samt utbildningsväsendet. För att dessa svårigheter, vilka konstituerar vad som i den allmänna debatten sammanfattas i begreppet »kösamhället», skall kunna övervinnas inom rimlig tid utan alltför stor belastning av den allmänna levnadsstandar-den i övrigt, måste produktionsutvecklingen inom industri och näringsliv i övrigt gå snabbare än som de senaste åren varit fallet.

Även vårt lands möjligheter att öka biståndet till de ekonomiskt efter-satta folken ute i världen sammanhänger givetvis med produktionsutveck-lingen här hemma. Den kan inte bli tillfredsställande utan en snabb indu-strialiseringsprocess.

Bl. a. av här redovisade huvudskäl har vi från folkpartiets sida i olika sammanhang framhållit den centrala betydelsen av att gynnsamma villkor skapas för industriproduktionens utveckling. Vi erinrar som exempel om den av en arbetsgrupp inom folkpartiet utarbetade och i slutet av 1961 utgivna skriften »Att främja framsteg», där en höjning av den årliga ökningen av vår nationalinkomst med åtminstone 1 procentenhet av denna inkomst bedömdes möjlig att uppnå för det närmaste decenniet. Senare har 1959 års långtidsutredning redovisat ett mycket utförligt och värdefullt material i sitt betänkande »Svensk ekonomi 1960—1965» (SOU 1962: 10). Den anser för sin del att en höjning av den ekonomiska framstegstakten i vårt land från 3,5 procent per år, vilket varit trenden under 1950-talet, till 4 procent per år för första hälften av 1960-talet är ett angeläget och realiserbart mål för den samlade ekonomiska politiken. *I detta program ingår då en höjning av industriproduktionens årliga ökning från 3,3 procent för 1950-talet till 5,0 procent för 1960-talets första hälft.* För att Sverige skall kunna fylla den inom OECD uppsatta målsättningen om en ökning av den samlade nationalinkomsten under 1960-talet med 50 procent, måste en svensk produktionsökning 1960—65 om 4 procent per år följas av en genomsnittlig årlig ökning om lägst 4,5 procent under återstoden av 1960-talet.

För att sist angivna program — en 5-procentig ökning av industriproduktionen — skall kunna realiseras måste kapitalintensiteten (nedlagt kapital per anställd) höjas. Ett väsentligt villkor för en snabbare produktivitetsökning inom industrien är enligt långtidsutredningen att kapitalinsatserna ökas. Utredningen erinrar också om att vi på längre sikt inte bör sacka efter i den internationella utvecklingen och framhåller:

Redan de krav utvecklingen under de närmaste åren ställer ger emellertid tillräckliga motiv för att hålla investeringarna så stora som möjligt. Speciellt har vi därvid fäst avseende vid betydelsen av att industrien, som har det mest utsatta läget i konkurrensen med utlandet, i nuvarande handelspolitiska situation bör få möjligheter genomföra en expansion och rationalisering i all den omfattning, som svarar mot företagens egen bedömning av expansionsmöjligheterna.

Även andra omständigheter gör en höjning av kapitalinsatsen per anställd inom industrien nödvändig. Vi har att vänta en totalt sett *knappare tillgång på arbetskraft* än vad som varit fallet under 1950-talet. Antalet personer i åldrarna 14—64 år, som mellan 1955 och 1960 ökade med 223 000 personer, beräknas öka med 172 000 mellan 1960 och 1965 och endast med 79 000 personer under senare hälften av 1960-talet. Dessutom har vi att vänta att antalet personer under utbildning i de yngre av dessa åldersklasser kommer att stiga, vilket reducerar det omedelbara arbetskraftsutbudet ytterligare. Även den kommande *arbetstidsförkortningen* betyder en minskad »arbetskraftstillgång», och den kommer att medföra ett ökat anspråk på kapital. *De totala arbetskostnaderna* har stegrats kraftigt under

den senast förflutna 3-årsperioden. Bortsett från Västtyskland synes arbetskostnaderna i Sverige under åren 1959—1961 enligt tillgängliga uppgifter ha ökat starkare än i något av våra större konkurrentländer i Europa. Vår konkurrensförmåga kan upprätthållas endast genom en intensifierad rationalisering, vilket i sin tur kräver kapital.

Företagsamhetens kapitalförsörjningsproblem bör vidare bedömas mot bakgrunden av den delvis mycket besvärande bristsituation som råder inom stora delar av vård- och utbildningsområdena samt bostadssektorn. För sitt bemästrande kräver den anspråk på personal och finansiellt investeringsutrymme. Vi har självklart inte råd att sänka den totala investeringskvoten. Långtidsutredningen har för sin del förutsatt en oförändrad, total investeringsandel för första hälften av 1960-talet. Det vore enligt vår mening en fördel om den kunde höjas.

Enligt en i den allmänna debatten ofta framförd uppfattning skulle ATP-fondernas tillkomst ha löst kapitalförsörjningsproblemet. Enligt vår mening är det en felsyn. Vad det mer kortsiktiga perspektivet beträffar är det inte visat att det *totala* sparandet genom ATP blivit större än vad det eljest skulle ha blivit. Snarare tyder gjorda uppskattningar på att försäkringssparandet under 1960-talet skulle ha vuxit snabbare med en annan organisation av pensionsförsäkringen. Man bör inte som ofta sker förbise att företagens interna sparande och *direkta* kapitalförsörjningsmöjligheter kraftigt reducerats genom pensionsstiftelsesparandets bortfall. Det sparandebortfall som ATP beräknades medföra i sitt inledningsskede efter 1960 kan hittills ha kompensrats genom ett kraftigt statligt och kommunalt tvångssparande via beskattningen. Lättnaden på kapitalmarknaden 1962 sammanhängande med konjunkturavmattningen. Det vore ett misstag att utan vidare räkna med denna lättnad som ett bevis för att vårt land nu kommit in i ett tillstånd av riklig kapitaltillgång.

Med hänsyn till det ökade kapitalbehov som företagen står inför är det enligt vår mening i hög grad angeläget att produktionslivets kapitalförsörjningsproblem angripes med energi och snabbhet. Någon viss, enstaka åtgärd kommer då inte att vara till fyllest, utan olika, varandra kompletterande åtgärder framstår som en mera rationell handlingslinje, bland annat därför att de varierande förutsättningar som gäller för skilda typer av företag då bäst kan tillgodoses.

Vi förordar att det genom en särskild beredning skyndsamt utarbetas ett handlingsprogram i syfte att främja företagssparande och självfinansieringsmöjligheter samt andra former av kapitalförsörjning för industrien och den enskilda företagsamheten i övrigt, icke minst de mindre företagen. Syftet skall vara att därigenom öka stabiliteten till gagn inte minst för de anställda. Denna beredning bör arbeta fristående från den allmänna skatteberedningen, ehuru i kontakt med denna, och bör vara oförhindrad att framlägga delförslag till reformer, som kan utarbetas utan längre tidsut-

dräkt, för att på ett senare stadium framlägga sådana reformförslag som den anser kräva ett mera omfattande utredningsarbete. Då vi bedömer omedelbara åtgärder angelägna, anser vi att vissa mindre omfattande reformer bör kunna genomföras utan dröjsmål i syfte att höja företagssparandet. Vi återkommer nedan med yrkanden härom.

Som exempel på olika slag av åtgärder, som härvid kan komma i fråga dels för vidare överväganden, dels för en mera omedelbar detaljutformning, skall här i korthet anges följande.

1. Avskrivningsreglerna för industribyggnader

Uppfattningen har på goda grunder blivit alltmer utbredd att de avskrivningsregler är otidsenliga som gäller för industribyggnader och andra byggnader inom rörelse och jordbruk och som bortsett från begränsade undantagsfall endast medger avskrivning med en låg, fast och enhetlig procentsats för byggnadens hela ekonomiska livslängd. Den beräknade livslängden är i många fall alltför låg och avskrivningsmöjligheterna alltså otillräckliga. En mera rationell och progressiv utformning skulle erhållas om de medgav en högre avskrivningsprocent under byggnadens första tid, så att en större del av den samlade avskrivningen försköts till början av byggnadens ekonomiska utnyttjande. Krav på en sådan reform av ifrågavarande avskrivningsregler har framförts i riksdagen från vår sida redan för fem år sedan.

Uppenbarligen talar starka skäl för en ändring av ifrågavarande avskrivningsregler. I avvaktan på en mera ingående prövning av den bästa tekniska lösningen av frågan kan som ett första steg rätt införas att första året avskrivna 10 procent av byggnadens värde. Kungl. Maj:t bör framlägga förslag härom till riksdagen vid årets höstsession.

2. Reglerna för värdering av varulager

Många företag har endast i mindre utsträckning tillgångar i fasta anläggningar. I stället finns deras tillgångar huvudsakligen i varulagret. Vad denna företagskategori beträffar spelar reglerna för nedskrivning av varulager en central roll för företagets sparande och självfinansieringsmöjligheter. Flertalet mindre företag återfinnes i denna grupp.

En liberalisering av varulagervärderingsreglerna skulle bäst motsvara dessa företags förutsättningar.

Vi föreslår för det första att reglerna för värdering av varulager ändras så, att nedskrivning kan ske till 30 procent i stället för som nu 40 procent av lagrets värde. För att i erforderlig tid ge stimulans och motverka ytterligare konjunkturförsvagning bör den fördjupade nedskrivningsrätten gälla fr. o. m. innevarande år och alltså tillämpas vid 1964 års taxering.

3. Rätt till avskrivning på återanskaffningsvärde för maskiner och inventarier

Här angivna spørsmål är av gammalt datum. Under tiden för den fria avskrivningsrätten, vilken i princip gällde åren 1938—1955, saknade problemet i viss mån aktualitet. Men i och med de år 1955 beslutade nya avskrivningsreglerna för maskiner och inventarier, då den fria avskrivningsrätten ersattes med en rätt till i princip femårig avskrivning på anskaffningsvärdet som huvudregel, kom frågan i ett nytt läge.

Vi är väl medvetna om att problemet är komplicerat och bl. a. ingår i den problematik som värdesäkringsutredningen har att utreda. Så snart denna utredning blivit färdig, vilket väntas ske under 1963, bör frågan om avskrivning på återanskaffningsvärde för maskiner och inventarier tas upp till fristående prövning. Principiellt är det nämligen önskvärt att avskrivningsreglerna är så utformade att de tillåter en realekonomisk avsättning av medel för återanskaffning av förbrukade eller förslitna produktionsmedel.

4. Avsättning inom rörelsen för utjämning av pensionskostnad

För att underlätta ATP-systemets framtida finansiering och för att motverka det betydande bortfall, som inträffat i företagssparande för pensionsändamål, borde företagen tillåtas göra skattefria avsättningar på konto inom rörelsen av de belopp, som utgör mellanskillnaden mellan nu faktiskt erlagd ATP-avgift och en på rimliga grunder beräknad pensionspremie. Medel som avsatts i sådant konto skulle senare under tiden för ATP:s uppbyggnad få disponeras för avgiftsbetalning till ATP för att i princip vara förbrukade vid uppbyggnadsperiodens slut. Som allmän regel skulle gälla att ifrågavarande medel endast finge avsättas för personalens pensionering antingen för betalning av avgift till ATP eller för kompletterande utbyggnader av ålders- eller efterlevandeskyddet för de anställda. Medel som för andra ändamål framtages från kontot skall beskattas.

Tanken på avsättningsrätt till konto för pensionskostnadsutjämning, som tidigare framförts i motioner till riksdagen, bl. a. från vårt håll, bör prövas vidare.

5. Andel i vinst

Av de skilda metoder som kan tänkas för företagssparande har system, som bygger på någon form av vinstandel för de anställda, i obetydlig utsträckning prövats i vårt land, men mer på andra håll.

Vinstandelssystemen erbjuder möjlighet att ge de anställda direkt del i den förmögenhetsökning, som genom investering av vinstavsättningar växer fram i ett framgångsrikt företag, och samtidigt befrämja en effektiv och ekonomisk produktion. Här bör m. a. o. finnas en sparstimulans som hitills utnyttjats i mycket ringa utsträckning. En av anledningarna härtill är

att lagstiftningen bl. a. i beskattningshänseende inte är avpassad för etablering av vinstandelssystem.

Det är självklart att förutsättningarna för vinstandelssystem är varierande i skilda branscher och näringsgrenar liksom i olika företag och att etablering av sådana system måste *helt bygga på frivilliga överenskommelser* mellan företagsledning och anställda. Det allmänna borde dock enligt vår mening kunna anpassa lagstiftningen så, att sådana överenskommelser underlättas. I främsta rummet krävs reformer av skattelagstiftningen. Dessa skulle exempelvis gå ut på att anställda som erhåller vinstandel tillförsäkras skattefrihet för den del därav som står kvar i företaget under en längre period. Företag som avsätter viss del av sin inkomst att fördelas mellan de anställda efter överenskommet system får självklart skattefrihet för den del av nettointäkten som går till de anställda. Den är ju en del av ersättningen till de anställda. Även andra reformer av skattelagstiftningen i samma syfte kan tänkas.

Vid en genomgång av olika möjligheter att stärka företagssparande och kapitalförsörjning anser vi det naturligt att vinstandelstanken förutsättningslöst utredes.

6. Vidgade återlåningsmöjligheter inom ATP

Gällande bestämmelser för rätt till återlån av premie till ATP har enligt vår mening med fog kritiserats såsom alltför restriktiva. Förslag till ändringar av bestämmelserna har tidigare framförts till riksdagen, bl. a. från vår sida. De har tagit sikte på att vidga den nu gällande snäva tidsgränsen för återlån, så att återlånerätten icke förfaller kalenderårsvis utan utsträcker sig att omfatta avgifter som erlagts under en period av fem år. De har vidare gått ut på att skapa en fastare rätt till återlån under vissa betingelser. Vi tillåter oss här hänvisa till dessa tidigare väckta förslag, vilka bör omedelbart upptas till övervägande.

De konkreta förslag som ovan redovisats tar alla sikte på att främja olika former av företagssparande eller att annorledes förbättra kapitalförsörjningen för näringslivet. Till en del innebär de en höjning av självfinansieringsgraden av företagsinvesteringarna. Det bör då hållas i minnet att självfinansieringsmöjligheterna f. n. framstår som alltför beskurna. I vilken utsträckning självfinansieringsmöjligheterna f. n. är otillräckliga belyses delvis av den ansvällning, som företagens upplåning på kapitalmarknaden och i bankerna undergått under det senaste året, trots att industriinvesteringarna reellt inte ökat. Den starkt ökade, yttre finansieringen av företagens investeringar är även en följd av de krypta bruttovinstmarginalerna, vilka påverkat företagssparandet i minskande riktning, men till stor del beror den på att självfinansieringsmöjligheterna sedan flera år varit beskurna genom snävare avskrivningsregler vid beskattningen och ändrade regler för avsättningar för pensionsändamål. De nya förutsättningarna för

avsättning till investeringsfond har uppenbarligen inte kunnat kompensera avskrivningsreglernas åtstramning.

Det bör i detta sammanhang framhållas att ett större företagssparande skulle minska företagets tryck på marknaden och skapa större utrymme för finansieringen av investeringarna inom den offentliga sektorn och på bostadsmarknaden. Det skulle därigenom både direkt och indirekt göra det möjligt att snabbare övervinna »kösamhällets» många akuta och besvärande problem. Inte heller bör förbises att en högre grad av självfinansiering genom att den ökar tillgången på »riskvilligt» kapital kan förväntas höja dynamiken och utvecklingskraften i det ekonomiska livet. Därmed följer så småningom ökat totalt sparande och ökade skatteintäkter för det allmänna.

Slutligen kan det inte nog understrykas att ett mera målmedvetet satsande på åtgärder, som stärker företagets utvecklings- och konsolideringsmöjligheter, också skapar större trygghet för de anställda. Icke minst i nuvarande skede med skärpt konkurrens från utländska företag och förestående anpassningsproblem är denna synpunkt av utomordentlig vikt.

Under hänvisning till det anförda yrkas,

att riksdagen måtte besluta

1. att beskattningsreglerna avseende värdering av varulager ändras så att nedskrivning tillåtes till 30 procent av lagrets värde, att gälla fr. o. m. 1964 års taxering,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t i avvaktan på en vidare översyn av avskrivningsreglerna avseende byggnader inom rörelse (industribyggnader o. likn.) måtte till innevarande års höstriksdag framlägga förslag om rätt till avskrivning intill tio procent av byggnadens värde under första året, samt

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande av särskild beredning för att utarbeta förslag till sådana reformer av skattelagstiftning och annan lagstiftning, som är ägnade att öka företagssparandet och därigenom skapa större finansiellt utrymme för en snabbare utbyggnad, rationalisering och modernisering av industriens och övriga företags tekniska, maskinella och andra resurser.

Stockholm den 26 januari 1963

Bertil Ohlin

Henning Gustafsson

Gustaf Kollberg

i Skellefteå

S. Gustafson

Bertil von Friesen

O. Malmberg

i Göteborg

Manne Ståhl

Brita Elmén

Gunnar Helén